

ABSZTRAKTOK

**1956 és a szocializmus: válság és újragondolás konferencia, Eger
2016. szeptember 8–10.**

Anka László

Veritas Történetkutató Intézet

laszlo.anka@veritas.gov.hu

A plébános, a kántor és az '56-os forradalom Tápiószecsőn

Tápiószecső Nagyközség területén igen intenzíven zajlottak az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményei. A helyi katonai laktanya és fegyverraktár miatt állandó volt a fegyverszállítás a fővárosba. Rendszeresen érkeztek forradalmárok is a faluba, hogy fegyvert szerezzenek. A bázis katonáinak kellett a Nagykáta Járás településein a rendet fenntartani, miután a rendőri egységek elmenekültek a környékről. Tápiószecsőn október 27-én zajlott le a rendszerváltás, választottak népgyűlésen nemzeti bizottságot az önkormányzati feladatok ellátására, és állt fel a nemzetőrség, mint rendfenntartó erő.

Schwarda Béla kántor tagja lett mindkét szervezetnek, majd kinevezték a helyi nemzetőrség parancsnokává, utóbb pedig megválasztották a nemzeti bizottság elnökének. E két minőségében vett részt a község irányításában 1956. október–novemberében. A következő évben elérte a megtorló gépezet, egy év börtönbüntetésre ítélték.

Kővágó János római katolikus plébános aktív szerepet vállalt október 24. és 26. között a helyi forradalmi megmozdulásokban, őt is a nemzeti bizottság tagjává választották. 1957-ben ő is börtönbe került.

A plébános és a kántor korábban sem kedvelte egymást. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában, a Pest Megyei Levéltárban, a Hadtörténelmi Levéltárban és a Váci Püspöki és Káptalani Levéltárban fellelt források tükrében megállapítható, hogy a megtorlások aszerint érték el '56 két helyi szereplőjét, hogy a közöttük fennálló feszültség miatt a kántor hívei a plébánost, a plébános hívei a kántort jelentették fel. A bírósági tárgyaláson is felvonultak a szembenálló felek hívei, különböző módon lobbiztak szabadon bocsátásuk érdekében. A politikai rendőrségnek kellett kideríteni, hogy itt valójában emberi bosszúról van szó és nem sok alapja van annak, amit a feljelentők a feljelentő levelükben megfogalmaztak.

Polyák Petra

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Interdiszciplináris Doktori Iskola;

Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltár

polyak.petra@pte.hu

„Kijelentette, hogy ő nem szereti Sztálint...” Ellenségesnek minősített politikai megnyilvánulások az egyetemeken és főiskolákon 1956 előtt

Az egyetemi-főiskolai oktatás és nevelés marxista-leninista ideológiai alapokra helyezésével jelentősen átalakult és kibővült a normasértőnek tekintett hallgatói magatartásformák köre. A szocializmus építésének speciális „üzemeiben”, a felsőoktatási intézményekben a hallgatók ugyanis ugyanolyan „munkássokká” váltak, mint az üzemi dolgozók, így a párthatározatok végrehajtását veszélyeztető magatartás (gyakran a társadalmi-politikai berendezkedésből vagy a felsőoktatási struktúrából eredő konfliktusokra adott válaszreakció) a rendszer stabilitásának „ellenségeként” tüntette fel „elkövetőjét”, s aktivizálta az intézmény (a pártállam) belső fegyelmezési mechanizmusait.

A hallgatók ellen indított fegyelmi eljárások alapját a tanulmányi fegyelem megsértése, valamint az osztályidegen származásra utaló adatok elhallgatása mellett leggyakrabban az ellenséges politikai megnyilvánulások képezték. A felsőoktatás intézmények (a társadalom egészéhez hasonló) át-/túlpolitikizált légkörében azonban az „elkövetők” által is bizonyos

ABSZTRAKTOK

1956 és a szocializmus: válság és újragondolás konferencia, Eger

2016. szeptember 8–10.

mértékben politikai véleménynyilvánításnak tekintett rendszerkritikus kijelentéseken és cselekedeteken (pl. kitelepített hallgatók számára történő adománygyűjtésen) túl az olyan fegyvelemsértések, mint a marxizmus órákon való jegyzetelés elmulasztása, egy „helytelen” kérdés vagy a katonai óráról való lógás is politikai tartalommal telítődtek. De félresikerült szerelmes versek, humorosnak szánt gólyabáli előadások vagy olyan ártalmatlannak tűnő tréfák mint az ideológiai órákon elhangzott kifejezéseket (pl. „az ellenség kezét” vagy „a lángtengeren keresztülhaloló kommunistákat”) megörökítő rajzok is politikai állásfoglalásként szankcionálódtak.

Előadásomban olyan 1950 és 1956 közötti egyetemi-főiskolai fegyelmi eljárásokat vizsgálok, melyekben a hallgatók „ellenséges” magatartásuk miatt a legsúlyosabb fegyelmi büntetésben, azaz kizárásban részesültek (vagyis nem „átnevelendőnek”, hanem „megrögzött”, s ezért a közösségből eltávolítandó ellenségnek minősítették őket). Az eljárások dokumentációja alapján egyrészt az egyes megnyilvánulások – kizárólagos, ám gyakran meglehetősen erőltetett – értelmezésének logikáját vizsgálom, mely az épp aktuális politikai jelszavak – a klerikális reakció, az ötéves terv elszabotálói, a jobboldali nézetek elleni harc stb. – mentén egy-egy elszólást is tudatos rendszerellenes magatartássá nagyíthatott fel. Másrészt a tárgyalások jegyzőkönyvei, illetve a hallgatói fellebbezések a megvádoltak „ellenségként” való azonosításukra adott válaszreakcióit és érvelési stratégiáit is feltárja. A hallgatók védekezéséből egy-egy – akár elismerten politikai tartalmú – kijelentés vagy cselekvés szerintük lehetséges magyarázatai, valamint a kritikus gondolatok és az önálló véleményalkotás, -nyilvánítás létjogosultságáról alkotott elképzeléseik is kiolvashatók.

Pataky Adrienn

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Összehasonlító Irodalom- és Kultúratudományi Tanszék

adriennp@gmail.com

Lakatos István irodalmi szerepe és versei 1956 körül

Lakatos István (1927–2002) költő, író 1949-ben, első verseskötete megjelenésének idején elnyerte az utoljára átadott Baumgarten-díjat. Szabó Lőrinc biztatására kezdett publikálni, később Nemes Nagy Ágnes köréhez, s az Újholdasokhoz csatlakozott: részt vett a negyvenes években indult, majd hamar betiltott, a Nyugat elveit tovább hagyományozó folyóirat újjáélesztésében – a nyolcvanas években Lengyel Balázssal és Nemes Nagy Ágnessel kiadták az Újhold Évkönyveket. A Petőfi-kör elődöntőjének alapítója volt 1954-ben, amelynek vezetőségéből a következő évben kizárták. Az '56-os események után mégis börtönbüntetésre ítélték, többek között a rezsimellenesnek titulált verséért, amely az Igazságban, a forradalmi honvédség és ifjúság lapjában jelent meg Az ifjúsághoz címmel '56-ban. A börtönévek alatt és utána legalább két évtizedig Lakatos legfeljebb műfordítóként volt ismert, pl. Vergilius magyarítását köszönhetjük neki. Hosszas költői hallgatása után 1972-ben jelenhetett meg a második verseskötete, majd ezután még néhány kötete a nyolcvanas évektől. A kilencvenes években megkapta a Kossuth-díjat és az 1956-os emlékérmét. Az előadás Lakatos pályáját, ötvenes évekbeli társadalmi-irodalmi szerepvállalását kíséri figyelemmel a fennmaradt jelentések, periratok és versek tükrében, s ezek által mutatja meg, hogyan rekonstruálható a szubjektív és kollektív emlékezet rögzített ismereteiből egy ember, elsősorban irodalmi, pályája.

ABSZTRAKTOK

**1956 és a szocializmus: válság és újragondolás konferencia, Eger
2016. szeptember 8–10.**

Kinda Gabriella

**Andrássy Gyula Német Nyelvű Egyetem, Interdiszciplináris Doktori Iskola
gabi.paetzke@yahoo.de**

Krassó György rendőrhatósági felügyelete

Krassó György (1932–1991) az 1956-os forradalom megtorlásában tíz év börtönbüntetést kapott. 1963-as amnesztiával való szabadulása után két ízben indítottak ellene büntetőpért. Ezek a felmentésével végződtek és politikai magatartásán semmit sem változtattak.

A magyar demokratikus ellenzéknek Krassó György a kezdetektől fogva tagja volt, az 1956-os eszmét vitte be és képviselte.

A rendőrhatósági felügyeletét 1984. november 22-én szabták ki rá és 1985. október 4-én oldották fel. Ellenzéki tevékenységért ez volt abban az időben egyik legkeményebb hatósági lépés. Célja Krassó kikapcsolása, ugyanis ő volt az ellenzék egyik központja. Az ok Krassó 1956-ért való kiállása volt, az 56-tal kapcsolatos hallgatásnak véget vető cselekvéssorozata. A két legfontosabb tette a Nagy Imre és társai kivégzésének 25. évfordulója alkalmából (1983. június 13.) tartott megemlékezés a hétfői szabadegyetemen és a Hírmondó 1983. decemberi számában megjelent „Emlékezés halottakra” című „interjú”.

Újabb büntetőeljárást az állambiztonsági szerveknek nem sikerült indítaniuk Krassó ellen, ezért alternatívát kerestek. Az interjú szövegének SZER-hez való kijuttatási kísérlete miatt megrovásban részesítették és tiltott sajtótermék előállítására és terjesztésére pénzbírsággal büntették. Rendőrhatósági felügyelet kiszabása ugyanis csak olyan személlyel szemben volt lehetséges, aki már követett el szándékos „bűncselekményt”.

A rendőrhatósági felügyelettel járó folyamatos zaklatása miatt 1985 januárjában Krassó György súlyos szívrohamot kapott, de már korábban is betegnyugdíjas volt. A rendőrhatósági felügyelet szabályozásán szigorítottak éppen Krassó tiltakozása nyomán, hogy fogyatékkal élő személlyel szemben is kiszabható legyen.

A magyar demokratikus ellenzék, a nyugati diplomácia, a nyugati magyar emigráció, stb. tiltakozott Krassó rendőrhatósági felügyelete ellen, de csak a Budapesten rendezett Európai Kulturális Fórum idejére tervezett figyelemfelkeltő ellenzéki akciók kellemetlenségeitől tartva vonták vissza az intézkedést, azzal érvelve, hogy Krassó változtatott magatartásán.

Krassó György 1985. november 24-én elhagyhatta Magyarországot, jobbnak találták nyugati útlevelet adni neki, hogy meglátogathassa Londonban a súlyos balesetet szenvedett bátyját, Krassó Miklóst. Nagy Imre újratemetésére tért vissza Magyarországra.